

PROFESORI FRANJEVAČKE KLASIČNE GIMNAZIJE NA ŠIROKOM BRIJEGU KOJI SU PREŽIVJELI KOMUNISTIČKI POKOLJ (I.)

FRA VOJISLAV MIKULIĆ (Kočerina, 22. siječnja 1898. – Široki Brijeg, 4. travnja 1991.)

► Piše: fra Ante Marić

Dječastvo

Fra Vojislav Mikulić rodio se 22. siječnja 1898. u župi Kočerina, zaseok Podkraj. To je krasno selce okruženo brdima koja u svojim njedrima nose onaj zadnji krak Kočerinskog polja što završava u podnožju brda Podvranić. Njegovi roditelji su Marijan i Ruža, r. Sesar. Na krštenju su svoje sinu dali ime Mate. Kao dječak igrao se uz stećak Vignja Miloševića i divio se ogromnu kamenu na kojem je uklesan križ i po rubu vitica loze. Nije to bio jedini stećak. Kraj šumarove kuće bijaše još mnogo stećaka.

Školovanje i prve redovničke godine

U Kočerini završava osnovnu školu i 1911. ide na Široki Brijeg u konvikt za vanjske đake te se upisuje na Franjevačku klasičnu gimnaziju. Već će sljedeće školske godine prijeći u sjemenište i postati internist, kandidat za redovnika Hercegovačke franjevačke provincije. Do kraja svoga života s radošću je naglašavao da je pripadnik prvog naraštaja »konviktoraca«. Da je Mate Mikulić uistinu školske godine 1912./13. đak internist Franjevačke klasične gimnazije, potvrđuje dopis provincijala Hercegovačke franjevačke provincije gimnazijskom ravnateljstvu na Širokom Brijegu: »Ovim Vam se

Odgovornik fra Bernardin Smoljan i sjemeništarci na Širokom Brijegu, a među njima i fra Vojislav (u krugu), šk. godina 1912./13.

do znanja i ravnanja stavlja, da su sljedeći dječaci primljeni za učenike u našoj Gimnaziji na Širokom brijegu, i to kao kandidati za franjevački red: (...) Kočerina: Mikulić Mato Marjanov za II. rz. rgien: 22./1. 1898.«¹

Školske godine 1913./14. Mate je u III. razredu gimnazije.² Sljede-

do znanja i ravnanja stavlja, da su sljedeći dječaci primljeni za učenike u našoj Gimnaziji na Širokom brijegu, i to kao kandidati za franjevački red: (...) Kočerina: Mikulić Mato Marjanov za II. rz. rgien: 22./1. 1898.«¹

¹ SP SV 37., folija 371. dano u Mostaru 5. VII. 1912., ur. br. 102., redodržavnik fra Luka Begić.

² Elenchus almae missionariae provinciae Ordinis fratrum minorum in Hercegovina ad annum Domini 1914. Mostar, 1914., Typis Typographicae croaticae, annus III., str. 9. – 11. (IN TERTIA CLASSE: Artuković Andreas, Bebek Markus, Brkić Marianus, Ćorić Hieronymus, Jelavić Joannes, Leko Blasius, Luburić Georgius, Luburić Martinus, Mandurić Joannes, Martić Stephanus, Mikulić Matthaeus, Musa Gregorius, Petrić Daniel, Raspudić Josephus, Vidačković Jacobus.)

će školske godine 1914./15. Mate je u IV. razredu³, a školske godine 1915./16. završava V. razred gimnazije. Nakon toga ima oblačenje na Humcu. Dana 10. svibnja 1916. Mate oblači habit na Humcu, započinje godinu novicijata i uzima redovničko ime fra Vojislav.⁴ Za vrijeme novicijata fra Vojislav na Državnoj gimnaziji u Mostaru polaže VI. gimnazijski razred. Školske godine 1918./19. fra Vojislav je u VII. razredu na Širokom Brijegu.⁵ Razred je završio vrlo dobrim uspjehom. Sljedeće je školske godine 1919./20. fra Vojislav u VIII. razredu i polaže ispit zrelosti. Maturu je polagao pred ispitnim odborom od 27. svibnja do 1. lipnja 1920. i zreлим proglašen »jednoglasno«.⁶ Iz hrvatskog je za pismeni zadatak uzeo temu: »Ah, željezo sveto i prokleta, prokleta si jer saki-vaš lance, a ...« što je fra Vojislav i u svojim kasnim životnim godinama znao često naglašavati.

Samo nekoliko dana poslije fra Vojislav polaže vječne zavjete. Znao se sjećati toga čina i kako je razmišljao odlučiti se na taj korak. O tome doista piše ravnatelj gimnazije fra Mate Čuturić u gimnazijskom *Ljetopisu*: »Dana 11. (lipnja, m. o.) u 8 sati drži provincijal svečanu službu Božju. Prema propisima položiše svečane zavjete klerici: Raspudić, Martić, Čorić, Leko, Petric, Luburić, Mandurić, Burić, Mikulić. Mikulić je zatezao s profesijom, dok se ipak nije odlučio za profesiju.«⁷ Vječne je zavjete položio u ruke provincijala fra Didaka Buntića.

Bogoslovija i studij

Studij bogoslovije fra Vojislav započinje u Mostaru na Franjevačkoj bogosloviji 1. rujna 1920.⁸ Potom ga fra Didak Buntić s još šesnaesticom hercegovačkih bogoslova šalje na studij u inozemstvo. Već je tada fra Didak za svakoga od njih odredio što će uzeti za studij nakon bogoslovije kako bi se vratili za gimnazijske profesore na Širokom Brijegu. Fra Vojislavu je određeno studirati prirodne znanosti. Od 1921. do 1923. studira u Paderbornu gdje je 12. kolovoza 1923. zaređen za svećenika. Zbog prosvjeda i nereda u Njemačkoj studij bogoslovije nastavlja u Beču od 1923. do 1924. Nakon toga nastavlja studij prirodopisa do 1927. u Beču, a 1928. u Beogradu, kako bi mu diploma studija bila priznata u Jugoslaviji.

Vrijeme fra Vojislavova studija, kao i njegovih kolega, obilježava fra Didakova smrt. Zatekla ga je u Paderbornu na III. godini bogoslovije. U Arhivu Provincije čuvaju se mnogobrojni izrazi sućuti i pisma bogoslova koje je fra Didak poslao na studije. O svemu tome daci su se izravno dogovorili sa svojim provincijalom. No, on je sad mrtav i oni žaluju. Koliko su bili emotivno vezani uz provincijala kao svoga odgoji-

telja i profesora govori oveći članak u »Korrespondenz des Priestergebet-svereins im theol. Konvikte zu Innsbruck«. Isti je članak tiskan u posebnu izdanju pod naslovom »Unsere teueren Verstorbenen, Fra Didak Buntić, O. Fr. M. +«. ⁹

Fra Vojislava i kolege na studij u inozemstvo šalje provincijal fra Didak Buntić. Trebali su se pripremiti za profesore na gimnaziji. Kad je fra Didak umro, veoma su žalili.

Profesor i dušobrižnik

Nakon svršetka studija fra Vojislav 1928. dolazi za predmetnog učitelja na Široki Brijeg. O tome u gimnazijskom *Ljetopisu* stoji: »Dana 20. (travnja, 1928., m. o.) bila je promjena. U ovom samostanu bi premješteno: gvardijan fra Stanko Kraljević imenovan za župnika u Rasnu. Fra Petar Sesar za gvardijana, fra Bazilije Senjak za vikara, dođoše de familia: fra G. Penavić, fra Jozo Bencun, fra Marko Barbarić, a za privremenog kapelana i katehetu fra R. Mikulić, za nastavnika fra V. Mikulić.«¹⁰ Fra Vojislav će od toga dana ostati na Širokom Brijegu sve do 2. veljače 1945. Predavao je prirodopis, kemiju, higijenu, gimnastiku, vjeronauk, a po potrebi i geometriju i matematiku. Kroz cijelo je vrijeme voditelj prirodoslovne zbirke¹¹, kemijske i gimnastičke, drugi je prefekt za odgoj vanjskih đaka u konviktu i voditelj njihove literarne organizaci-

³ Elenchus, 1915., annus IV., str. 11. – 12. (IN QUARTA CLASSE: Artuković Andreas, Bebek Marcus, Brkić Marianus, Čorić Hieronymus, Jelavić Joannes, Leko Blasius, Luburić Georgius, Luburić Martinus, Mandurić Joannes, Martić Stephanus, Mikulić Matthaesus, Musa Gregorius, Petric Daniel, Raspudić Jospheus, Vidačković Jacobus.)

⁴ Usp. FRA ROBERT JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca, 1.*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2009., str. 146.

⁵ Usp. FRA ANTE MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu, II.*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2011., str. 12.

⁶ *Isto*, str. 11. – 32.

⁷ *Ljetopis Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu od 1919. do 1935.*, Školska godina 1919./20, str. 1. – 11.

⁸ Usp. PAVAO KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860. – 1945.*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2012., str. 261.; 263.; 277. – 279.; 297.; 843.

⁹ FRA A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu, II.*, str. 68.

¹⁰ *Ljetopis Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu od 1919. do 1935.*, Školska godina 1927./28., str. 71. – 77.

Fra Vojislav (u krugu) s maturantima u prigodi maturalnog ispita 15. lipnja 1930.

je koja broji 74 člana. Osim toga fra Vojislav se bavio i fotografiranjem. On i fra Branko Marić su uz fotografiranje imali i laboratorij za izradu fotografskih filmova. Tako su za provincijala fra Dominika Mandića, koji se spremao za važan put u Rim gdje će ga 16. ožujka 1929. u audijenciju primiti Sveti Otac, pripremili fotoalbum. »Nakon što su izvršili zadatak, svom su provincijalu zaželjeli sretan put uz riječi: "Želimo Vam mpštov. sretan put, dobar uspjeh i očekujemo školač" iz Rima. Vaši odani Branko i Vojislav."«¹²

Fra Vojislav je bio kroz cijelo to vrijeme na Širokom Brijegu djelatna i u dušobrižništvu. Nedjeljama su profesori propovijedali i ispovijedali na Širokom Brijegu i okolnim župama, vodili pučke misije, držali duhovne nagovore i vjeronauk. Često su bili u pohodima bolesnicima i na Širokom Brijegu i u okolnim župama. Tako gimnazijski *Ljetopis* donosi: »Dana 16. marta (1929. m. o.) pošao

bolesniku u Crnač Vojislav Mikulić, pa se ukinuo s konja kod Sajmišta. Ode u Mostar. Zamijenili su ga Vukšić i direktor.«¹³

Kao profesor držao je stručna predavanja. O svemu tome postoji obilje pisanih dokaza sačuvanih u arhivu i u tiskanom gimnazijskim izvješćima.

Fra Vojislav je s ostalom samostanskom braćom i profesorima noću 4. lipnja 1934. za vrijeme školske inspekcije ministarskog izaslanika prof. Nikole Majnarića doživio okrutna i neugodna upad beogradskih žandara u samostan:

4/VI. (1934., m. o.) ponedjeljak, iz Beograda poslana grupa od 46 financaca da premetne samostan, pod vodstvom Pere

Petrovića, načelnika ministarstva financija i Bože Raškovića, višeg savjetnika uprave drž. Monopola, oba iz Beograda. Finance su uzeli iz Beograda, Novog Sada, Sarajeva, Jajca. Grupu koja je premećala samostan predvodio je Vojislav Podbursky, viši povjerenik financijske kontrole u Sarajevu (porijeklom Čeh, bio prije žandar u Konjicu, prešao u finance, bio negda katolik i prešao na pravoslavlje valjda radi ženidbe etc.), grupu u Konviktu vodio Pavao Šemper, financijski komesar u Mostaru. (...) Pred Konviktom zaustavili autobuse u 3 s i 20 min. Šemper svoj odio razdijelio da premetnu Janjčtovu krčmu i konvikt. Podbursky poveo ostale pred samostan, stigao u 3 s. 30 m. Ponešto kiša padala.¹⁴

Ravnatelj fra Krešimir Pandžić ovaj nemili događaj opisuje vrlo opširno. Podsjetio ga je na slična događanja kroz ne tako dugu povijest franjevačkog samostana na Širokom Brijegu i uspoređuje ih:

Iako je slovila kao najbolja, Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokom Brijegu jugoslavenske vlasti nisu voljele. Pokušavale su je omesti i bezrazložnom ponižavajućom premetačinom.

Upravo je brutalna provala u samostan. Kao da su se razvile ustaške fronte, juriš je učinjen na kuću. 1878 došlo je pred austrijsku okupaciju na Brijeg 200 muslimanskih naoružanih

konjanika da pretraže samostan, jer se bio pronio glas da je u samostanu sakriveno oružje kojim će Kršćani pomagati Austriju, protiv domaćim turcima (muslimanima). Došli su rano i zvali ispred vrata da im se odmah otvori. Gvardijan se je javio. Oni su čekali, dok se svanulo i dok su vrata otvorena. Isto za Austrije 1896 bila je premetačina sa strane fi-

¹¹ Zbirku čine pomagala, preparati i ogledna sredstva iz područja antropologije, zoologije, botanike i mineralogije: model čovjeka i osam zidnih slika, mikroskopa 2, mikroskopskih preparata 114, ispunjenih životinja 165, preparata u tekućini 22, kostur spiljskog medvjeda 1, mikroskopskih preparata 204, herbarij sa 122 biljne vrste (obitelji) 1, kristalnih modela 47, mineralogijskih objekata 330, pomagala 7. (Usp., FRA A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu, II.*, str. 528. – 529.

¹² SP SV 81., folija 48.

¹³ Za školsku godinu 1928./29. str. 77. – 82.

¹⁴ *Gimnazijski ljetopis, školske godina 1933./34.*, str. 150. – 174.

*nanaca: Opkolili su samostan, ali nijesu provaljivali unutra nego su čekali svanuće, tada im je otvoreno i tada su unišili. Ovo je sada prvi put da su vrata silom obijena i silom otvorena!*¹⁵

A o svemu se u svom inspekcij-skom izvješću, vrlo pohvalnom za Gimnaziju i njezine profesore, izjasnio i ministarski izaslanik prof. Nikola Majnarić: »Vrlo je nezgodno bilo, što je financijska kontrola odredila premetačinu na Širokom Brijegu u isto vrijeme kad je Ministrov izaslanik pregledavao rad u školi. Učenicima i nastavnicima bili su nenadanim noćnim pohodom oružane momčadi vrlo uzrujani, da je potpisani morao obustaviti pregled rada za jedan dan. Ovo se moglo obaviti ili prije dolaska ili poslije odlaska Ministrova izaslanika.«¹⁶

Ovakvo ponašanje beogradskih vlasti kao da je pobudilo sumnje u neka teška vremena koja su pred franjevačkim samostanom na Širokom Brijegu, Gimnazijom i njenim profesorima fratrima.

Fra Vojislav Mikulić u vremenu progonstva

U tonskom zapisu koji je s fra Vojislavom u ožujku 1989. snimio fra Ante Marić, on govori o svom životu na Širokom Brijegu te 1945. Naglašava da je već od đačkih dana bio prijatelj s fra Filipom (Pilom) Gašparom. Fra Vojislav mu je dolazio za vrijeme školskog raspusta u Šuiću, gdje je službovao, zajedno bi išli na odmor u Slano, a u veljači 1945. bio je u Gradničima pa je fra Vojislav htio otići da mu pomogne za blagdan zaštitnika župe sv. Blaža. Bitke su oko samostana i gimnazije bile

Na jednom od dušobrižničkih pohoda

žestoke te nije bilo nastave. Na Svijećnicu nastave ne bi svakako bilo, da su i mirna vremena. Prošao je kroz minsko polje u Pribinovićima i susreo se s narodom koji ide k sv. misi. Upozorio ih je da sv. mise nema, da na Brijegu nema ništa. Oni su, uz veliko fra Vojislavovo divljenje, samo okrenuli prema Ljutom Docu.¹⁷

Fra Vojislav je, dakle, 2. veljače 1945. otišao sa Širokog Brijega. Vratit će se na njega te iste godine tek pred Božić. Za to je vrijeme stigao do

Zagreba. Iz Gradnića se nije mogao vratiti na Široki Brijeg zbog žestokih ratnih okršaja. Zato je iz Gradnića otišao u Mostar, pa u Zagreb preko Jablanice i Konjica. U spomenutu tonskome zapisu govori o opasnostima i poteškoćama na tom putu. U Zagrebu je bio početkom svibnja. Svi su išli prema Austriji, a fra Vojislav je razmišljao: »Ako sad odem u tom smjeru, više se nigda ne ću vratiti na Brijeg!« Otišao je prema jugu. Tako preko Zadra, Splita i Mostara dola-

¹⁵ *Gimnazijski Ljetopis za školsku godinu 1933./34.*, str. 150. – 174.

¹⁶ Arhiv Jugoslavije u Beogradu, Kraljevina Jugoslavije, Ministarstvo prosvjete, Odjel za srednju nastavu, S. n. br. 18580., 21. VI. 1934. Izvještaj ministarskog izaslanika za školsku godinu 1933./34., Široki Brijeg, 17. VI. 1934. dr. Nikola Majnarić, prof. Sveučilišta u Zagrebu, ministarski izaslanik.

¹⁷ Usp. Arhiv Vicepostulature, *Razgovor s fra Vojislavom Mikulićem*, Široki Brijeg, ožujak 1989. (uz izvorni tonski zapis, ima i transkripcija).

zi na Humac na blagdan sv. Franje Asiškoga. Pred Božić dolazi na Široki Brijeg:

(...) Došo sam pred Božić 45-e. Prvi put dolazim na Brijeg. (...) Kad sam došao i kad sam u crkvu... to je bilo grozota jedna, znaš. E, to je na Brigu znaš. Znaš ti dalje kako je... Nema prozora, prozora nema ni jednoga... Meni se čini, ne znam šta je bilo s Gospinim kipom. Ne znam šta je. Ne mogu sad... Noćio. Pričo sam ti o gimnaziji: isto ko da me se ništa ne tiče. I još je toga bilo. Sjećam se ovdje, ovih 40... Ja! Tada sam bio u ovoj sobi đe sam sada. I tamo sam, interesantno, našo u svojoj sobi nekih knjiga, nekih rukopisa... Onda sam prenio sâm ondje u jednu sobu... i to sam ž47-e... oni su uništili arhiv samostanski i ovo sve u samostanu ž47-e.¹⁸

Fra Jozo Vasilj (1943. – 2005.) tijekom 1986. na zamolbu ondašnjeg provincijala fra Joze Pejića vodi anketne razgovore s hercegovačkim franjevcima koji su preživjeli komunistički pokolj i progone. Tako je između ostalih proveo anketu i s fra Vojislavom Mikulićem. Naslov jednog od anketnih razgovora je: »Neke pojedinosti vezane za život i rad, djelovanje i osobna obilježja nastradalih članova Hercegovačke franjevačke provincije u prošlom ratu – prema sjećanju fra Vojislava Mikulića profesora širokobriješke gimnazije«. ¹⁹ I

u ovom je razgovoru tri godine prije gore spomenuta audiozapisa fra Vojislav iznio identičan iskaz:

2. veljače tj. na Svijećnicu uputio sam se u Gradnice. Gimnazija nije radila pa sam htio biti kod kolege fra Filipa Gašpara za blagdan sv. Blaža 3. veljače. Putem sam sretao svijet koji je išao na blagoslov svijeća na Široki Brijeg. Njemci su bili blokirali prilaze i svijet se masovno vratio – uputio na misu u Ljuti Dolac. 3. veljače kolona svijeta kretala se od Čitluka prema Mostaru. Pridružio sam se i ja. Mostar je bio bombardiran. Kući se nisam mogao vratiti pa sam pošao prema Konjicu vlakom. Vlak se kretao sporo. Pet puta je prekidao vožnju, jer je bio napadnut iz zraka. U Konjicu sam bio nešto čuo o smrti fratara na Širokom Brijegu, a nešto više sam doznao tek u Sarajevu.

A o svom prijateljstvu s fra Filipom Gašparom veli u razgovoru od 5. siječnja 1986.: »On je bio u 5. a ja u I. razredu. Župnikovao je na više mjesta. Veoma omiljen među svijetom. Divan svećenik i redovnik. Bio je uzorno čedan. Bio je vrlo vješt u ručnim radovima. Mi smo se zvali, a i drugi su nas zvali, "bruderima". Ja sam bio "Miško", a on "Mate" po uzoru na dvojicu braće Kraljevića vršnih majstora (Miška i Mate).«²⁰

Na samu početku Drugoga svjetskog rata fra Vojislav je svjedok straš-

nog događaja koji je do kraja života zasjeo u njegovu dušu i sjećanje. Slagao se na sve ono jadno i teško što proživljava Hercegovina i njezin puk:

Talijani su 1941. proglasili da se preda oružje. I onda su neki ljudi prilikom premetačine na Lištici bili zarobljeni i predvedeni u Mostar. Kod Sopte je nađena vojnička puška. Kod Gadže je nađen revolver koji je kupio u Americi i na njega nije metak ispalio. Druga su dvojica u Dogani bili činovnici puške su im bile predane radi čuvanja. Slučajno sam, ne znam zbog čega, došao u Mostar u samostan. Uvečer je došao talijanski svećenik i rekao da je sutra suđenje četvorici sa Širokog Brijega. Rekao je da bi dobro bilo da dođe svećenik, jer se ne zna kako će ih osuditi. Sutra ujutro u 5 sati je opet došao u samostan, i onda kažu fratri, da kako sam ja svu četvoricu dobro poznao, i ne nadajući se da će to tako biti, meni reknu da odem u Sjeverni logor. I ondje sam ja od 5 sati do 7 bio s njima. Oni potpuno svjesni što ih čeka. Molili da ih pokopaju u njihovim mjestima ili na Širokom Brijegu.

Odvezli su ih gore na stratište. Tu je bilo to strijeljanje. Bijaše jedan talijanski oficir. Ljudi, i danas da ga sretnem ... ja bih ga ... A bilo je tu talijanskih oficira koji su plakali kad su vidjeli što će biti. Vezali su im ruke za stolice i ubijali ih.

Kad su, dok su ovi drugi bili još živi onog ubijenog stavljali i zakucavali u sanduku, skočio sam i rekao: "Prištedite im barem tu muku". U 7 sati i 20 minuta bili su ubijeni. Saznao sam kasnije za njihove grobove, a dugo sam ih u svojim šetnjama žive susretao, jer mi nisu izla-

¹⁸ Isto, tonski zapis.

¹⁹ Razgovor je obavljen na Širokom Brijegu 11. veljače 1986. Razgovor vodio: fra Jozo Vasilj. Razgovor prihvatio i odobrava: fra Vojislav Mikulić. (9 stranica) Osim ovoga razgovora fra Jozo je 5. siječnja 1986. s fra Vojislavom vodio razgovor pod naslovom: *Razgovor s fra Vojislavom Mikulićem o nastradalim članovima Hercegovačke franjevačke provincije u prošlom ratu te nekim značajnim pojedinostima vezanim uz Širokobriješku gimnaziju u kojoj je vršio dužnost profesora.* (7 stranica) Dana 30. lipnja 1986. još je jedan razgovor fra Joze Vasilja s fra Vojislavom Mikulićem: *Razgovor s fra Vojislavom Mikulićem profesorom Franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu povodom krivih informacija i vrijednosnih sudova u reviji »Intervju« o Širokobriješkoj gimnaziji.* (6. str.)

²⁰ Na str. 5.

zili iz duše. Dok sam tog jutra u mostarskoj crkvi držao za njih misu nisam mogao od plača...²¹

Ovo strijeljanje četvorice Širokobriježana, smrt fra Didaka Buntića te masakr i kulturocid koji su komunisti počinili na Širokom Brijegu bila su tri tužna i nesretna sjećanja u fra Vojislavovu životu. To je često znao naglasiti. Godine 1946. postavljen je za župnika u Gradnici i uskoro su ga komunisti uhitili. U tamnici je proveo oko godinu i pol, a od toga punih 70 dana u samici.²²

Život nakon tamnice i smrt

Iz tamnice dolazi u Mostar gdje nedjeljom posluhuje Nevesinje. Godine 1948. ponovno je na Širokom Brijegu. Od 1950. do 1952. službuje kao župni vikar, a od 1952. do 1954. kao vikar samostana. Nakon toga godinu dana odlazi u Goricu fra Berislavu Mikuliću župniku kao rekonvalescent. Od mjeseca studenoga 1955. do 1961. župnik je u Grljevićima. Nakon Grljevića u studenom 1961. dolazi u Mostar za knjižničara Franjevačke knjižnice Mostar i tu ostaje do travnja 1967. U trogodištu od 1961. do 1964. u upravi je Hercegovačke franjevačke provincije kao definator. U travnju 1967. ponovno dolazi na Široki Brijeg i tu ostaje do svoje smrti 4. travnja 1991.

Fra Vojislav je bio izrazito učen i čovjek knjige. Kao student i poslije svećenik za vrijeme studija u Nje-

ŠIROKI BRIJEG

Trgovi su se barakali strasno
 U svjetlosti vjetrova zvana
 u knjigama su strasno naša brata
 u bori i ognju polara
 A Ti si Brijeg svijet bijelo
 u osvetu svetlosti na svetom Brijegu
 i Brijeg naša brata naš
 i svet svet...

mačkoj i Austriji javljao se u znanstvenim časopisima. Imao ih je sve prikupljene, no i njih su 1947. komunisti spalili sa svim ostalim knjigama, maticama i arhivima. Godine 1963. i 1964. suautor je *Šematizma Franjevačke provincije Marijina Uznesenja u Hercegovini*.²³ Godine 1984. i 1991. recenzent je knjižice *Gospino svetište Široki Brijeg*.²⁴ U teškim poratnim godinama spašavao je što se spasiti dade. S hodnika je devastirane gimnazijske zgrade, njezina dvorišta, sa zgarišta drhtavim rukama i krišom skupljao krhotine da bi ih u samostanu sačuvao i pokazao naraštaju koji slijedi. Bio je vrstan numizmatičar i franjevačkom je samostanu na Širokom Brijegu ostavio iznimno vrijednu numizmatičku zbirku s numizmatičkim katalozima. Jako je puno radio na oživljavanju samostanske knjižnice na Širokom Brijegu, kao i drugih kulturnih zbirki.

Bio je sretan za sve što se na Širokom Brijegu uradi i venuo gledajući kako su »osloboditelji« Široki Brijeg prepustili propadanju.

Živio je 94 godine. Od toga 56 na Širokom Brijegu (devet kao đak, sedamnaest kao profesor i trideset kao fratar svećenik), 75 godina u habitu, 71 godinu svečano zavjetovan i 68 godina kao svećenik. Odlazio je samo da bi se vratio na Široki Brijeg, obilazio oko svoje gimnazije i šetao Gelbojem. Tražio je svoje srušene »pogledače«, na njima stajao danima s dlanom iznad pogleda ozaren nadom koju je razdirao »užasni pesimizam« zbog ponovnih porađanja i raspirivanja mržnje koja se kovitlala u novi rat. Gledao je svaki dan za svojom ubijenom i spaljenom braćom. I žalio da nije s njima. Njegove sandale nisu nikada gazile tratinčice Bakamuše, maslačke svojih samoograda nije otpuhivao, uvijek je znao da ničije čizme, da ni rovovi ni osvajači, ni spaljivanja ne će spriječiti proljeće njegovih kaćuna. No, onda se cijelo stoljeće sa svim svojim strahovima i strahotama, sa svim svojim upitima bez odgovora sručilo na isprebijana pleća i uciviljenu dušu. Ponos se neukrotiva duševnoga gorostasa i širokobriješke legende fra Vojislavova razuma i duše borio do zadnjega daha koji se opet dogodio na njegovu Širokome Brijegu i to baš u proljeće dok su ljubičice svojim plavim glavicama ustrajno tražile smjer sunca. Ukopan je i u miru Božjem počiva na svome Mekovcu. ✍

²¹ FRA ANTE MARIĆ, »Stariji od širokobrijeških zvona (u prigodi 92. rođendana fra Vojislava Mikulića)«, *Svjetlo riječi*, VII, 72, Sarajevo, ožujak 1989., str. 7.

²² O ovom uhićenju fra Vojislav govori za dokumentarni film HRT-a *Plava skamenjena vječnost*. Osobito su korisni filmski zapisi fra Marka Dragičevića s tog snimanja u listopadu 1990.

²³ *Šematizam Franjevačke provincije Uznesenja Marijina u Hercegovini*, Mostar, 1963. i 1964. Tekst priredili: o. Vojislav Mikulić i o. Bonicije Rupčić. Crtež radio: o. Mirko Čosić prema fotografijama o. Pija Nuića. Tabele uredio: o. Leonard Oreč. Odgovara: Provincijalat hercegovačkih franjevaca Mostar, M. Gupca 14. »Štampa« grafičko preduzeće. Za štampariju: Simo Bunčić.

²⁴ *Gospino svetište Široki Brijeg*, Biblioteka »Male turističke monografije«, 59. Tekst, dr. Đuro Basler, recenzenti: fra Vendelin Karačić i prof. fra Vojislav Mikulić, fotografije Kruno Hrkać. Uredništvo: fra Zdenko Galić, gvardijan, fra Mladen Hrkać, fra Vendelin Karačić, fra Ante Marić, Miho Klaić. Za izdavača, fra Zdenko Galić, gvardijan, Zagreb, 1984. Dopusnjeno izdanje 1991. na engleskom i talijanskom, za izdavača fra Mladen Hrkać, gvardijan.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, VIII., 1 (14),
Široki Brijeg, 2015., siječanj – lipanj, 2015.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilu izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

- poštanskom uputnicom
- UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Naizgled je prošlo tako mnogo vremena otkada su komunisti željeznom metlom počistili krajeve kojima su prošli i nad kojima su zavladaali. Ipak, sve je još, na žalost, svježije i utječe na naše živote. Kad čovjek o svemu razmisli, onda zaključuje da je to zbog toga što se dotični ni dandanas nisu pokajali za svoja počinjena zlodjela. Umjesto toga oni govore o zastranjivanjima. Da ne bi! Hrvatska današnja historiografija sve više i više razotkriva to prikrivanje. Komunistička je bio zločinačka ideologija i želimo li naprijed, trebamo se osloboditi njegovih naslaga. Jasno i bez ikakvih govornih smicalica.

Hercegovačka franjevačka provincija, odnosno Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, nema, stalno to naglašavamo, zadatak tražiti ubojice i ispravljati povijesni govor, nego među svojim ubijenim članovima pronalaziti tragove mučeništva. I to neumorno činimo, iz dana u dan. Ove godine obilježavamo 70. obljetnicu nepravedna, ničim zaslužena, ubojstva naše braće. Program obilježavanja protegnut ćemo kroz čitavu godinu i uz Božju pomoć nadamo se da će biti bogat ili primjeren, kako hoćemo. U sve spada i obilježavanje žrtvoslovnih mjesta. To je glede vanjskoga očitovanja. Što je s onim nutarnjim? Na to svatko od nas treba odgovoriti. U tom nesretnom Drugom svjetskom ratu ginuli su ne samo hercegovački franjevci nego i mnogobrojan puk Božji. Prisjetimo se svega toga u

svojim srcima i nastojmo osloboditi svoju dušu za istinsku slobodu. Nju nam nije darovao nikakav komunizam ili antifaziizam, kako sada vole govoriti, nju nam je darovao Bog preko krunice obješene o vratu naših bojovnika u Domovinskom ratu.

Dok pišem sve ovo, čitam što je kroz nekoliko zadnjih mjeseci Ministarstvo, nekada hrvatskih, branitelja, kojemu je pripojen Ured za istraživanje komunističkih zločina, uradilo glede žrtava iz Drugoga svjetskog rata i poraća. Osobno je to pismo i pitam se zbog čega o svemu nisam saznao iz medija koje redovno pratim? Očito im to ne odgovara. Moraju nešto raditi pa kad je tako, neka se o svemu što manje čuje. Zbog svega nema ni govora o pokopu tih žrtava. Vjerojatno se, kao u primjeru Sinca i Vrgorca, sve radi na brzinu i bez nazočnosti svećenika i javnosti. Na njihovu žalost sada ne mogu reći da nisu znali ili da sve rade stručno i po zakonu. U ljetošnjem broju *Hrvatske vjernosti* perom stručne osobe objašnjeno je koji bi se postupak pri tome trebao primijeniti. A njima je teško pročitati te dvije stranice???

Odgovorani je posao istraživati samo jednu žrtvu, a kamoli njih nekoliko stotina tisuća. Ali je i častan te to netko mora učiniti. Pomognimo koliko možemo i molimo se da uključeni u taj rad smognu snage sve obaviti kako treba. Bog i žrtve bit će nam zahvalni.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Pobijeni	38
Podsjetnik	18	Djela pobijenih	44
Povijesne okolnosti	24	Odjek u umjetnosti	47
Povjerenstva	27	Nagradni natječaj	48
Stratišta	28	Razgovor	52
Istraživanja	30	Podlistak	57
Glas o mučeništvu	33		